

SOSYAL SİYASET SAHASINDA ÜNİVERSİTE - SANAYİ İŞBİRLİĞİ

Prof. Dr. Sabahaddin ZAIM
İ.Ü. İktisat Fakültesi

1 - İlimi sahadaki teorik çalışmaların, tatbikata intikal ettirilmesi, Üniversite ile sanayi arasında sıkı ve organik bir işbirliği gerektirir. Her sahada lüzumlu olan bu münasebetin, sosyal siyaset sahasındaki görünüşü bu yazının konusunu teşkil etmektedir.

Durumu tahlil edebilmek için önce Sosyal Siyaset tabiri ile kastedilen kavramı ve onun taalluk ettiği sahanın sınırlarını tesbit etmek gerekir. Sosyal Siyaset tabirini Türkiye'ye getiren, yayan ve geliştiren İstanbul Üniversitesi'dir ve mazisi 50 yılı aşkın bir zaman dilimini kaplamaktadır. Bu müessesede kullanılan ifadeyle Sosyal Siyaset, bir cemiyette sınıflar veya gelir grupları arasında mücadeleye sebebiyet verecek derecede aşırı iktisadi farklılaşmanın önlenmesine, işçi-işveren münasebetlerinin tanzimine ve milli refahın sağlanmasına matuf sosyal ve iktisadi tedbirlerin heyeti umumiyesini ifade eder. Bugün devlet teşkilatında yer alan resmi kuruluşlar olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İş ve İşçi Bulma Kurumu ve Sosyal Sigortalar Kurumu, Sosyal Siyasetin organlarıdır.

Diğer yandan sosyal siyasetin hukuk ve mevzuat içindeki yeri İş Hukuku. (çalışma hukuku veya sosyal hukuk dendiği de vakkidir) diye ifade edilir. Üniversitelerde bu konu, Almanca, Fransızca veya İngilizceden tercüme edilmiş olmasına göre sırasıyla Sosyal Siyaset veya (İçtimai siyaset veya sosyal politika); içti-

mai iktisat veya (Sosyal ekonomi) ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri şeklinde ifade edilmiştir. 1982'de YÖK tarafından önce "Sosyal Ekonomi ve Sosyal Güvenlik Bölümü" tabiri kullanılmış, bilahare, 1983 yılında Türkiye'deki bütün üniversitelerde İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleriyle İstanbul İktisat ve Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Sosyal Siyasetle ilgili bölümün adı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü olarak standardize edilmiştir. Bu manasıyla Sosyal Siyaset yanı (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri), çalışma mevzularını çeşitli ilmi yönleriyle inceleyen bir (disiplin) bölümdür. Bu bölümün çalışma meselelerini iktisadi veçhesiyle inceleyen kısmına çalışma ekonomisi, sosyolojik veçhesiyle inceleyen kısmına çalışma sosyolojisi, psikolojik yönüyle inceleyen kısmına da çalışma psikolojisi denmektedir. Nitekim (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri) bölümlerinde adı geçen konular ana bilim dalı olarak yer almış ve sonlarına bir de yönetim kelimesi eklenerek meselâ, çalışma sosyolojisi ve yönetimi adını almıştır. Böylece, dar manada sosyal siyaset (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri), işçi-işveren münasebetleri ile işçi meseleleri ve sanayi münasebetleri (endüstri ilişkileri)'ni, gerek mikro gerek makro seviyede ve hem iktisadi, hem de sosyolojik ve psikolojik yönleriyle ele alır.

Bu itibarla sosyal siyaset mevzuunu münhasıran ve dar manada işçi-işveren ve sendika-işletme münasebetlerine irca etmek güç olur. Mesela, işçilerin istihsalı kısması, sendikaların iş kontrolü hususundaki fonksiyonları, iş piyasasına girişi tanzim etmeleri işverenlerin işçi seçimindeki metodları gibi hususlar, sendikalı veya sendikasız olsun her iş sahasında geçerli olan meselelerdir.

Keza iş sahası sadece sanayi kesimine münhasır değildir. Diğer sektörlerde de işveren-ücretli meseleleri mevcut olup, ücretlilerin miktar ve oranı bu kesimlerde de artmaktadır.

Sosyal Siyasetin konularını makro ve mikro planda ikiye ayırmak mümkündür :

1 - Makro seviyede :

a) Türkiye'nin insangücü ve işgücü siyaseti işgücünün sektör, meslek ve meslekteki mevkiine göre yapısı, istihdam, işsizlik ve gizli işsizlik konuları,

b) Ücretlilerin satınalma gücü, milli gelirin bölüşümünde ücretlilerin payı, ücret-prodükktivite-fiyat ve enflasyon münasebetleri,

c) Sosyal Güvenliğin şumul ve kapsamı, çalışanların iktisadi hayatın risklerine karşı korunması,

d) Sendikaların iktisadi, sosyal ve siyasi tesirleri.

2 - Mikro seviyede: İşletmelerdeki istihdam şartları, işletme-sendika münasebetleri, ücret-prodükktivite konuları, işçi devri ve devamsızlık meseleleri, iş emniyeti, işçi sağlığı konuları ilh.

İşletmelerde gelirin, faktör geirleri arasında dağılımı, açısından konu ele alındığında, bir işletmede üretimden sağlanan gelirin ücret-kâr arasında bölüşüm tarzında şu alternatifler söz konusudur:

a) Gelir dağılımı devlet tarafından tanzim edilir; Bu takdirde otoriter bir rejim söz konusu olur.

b) İşveren tarafından tek başına düzenlenir. Yani 19. asırdaki (bırakınız yapsınlar!) tipi bir uygulama olur. Bu da bir yönüyle otoriter bir düzen sayılabilir (işveren otoritesi).

c) veya işçi-işveren-devlet arasında anlaşma ve müzakere yoluyla gelir dağılım düzenlemesi yapılır. Bu üçüncü halde işçiler ve bazan da işverenler adına sendikalar ortaya çıkar ve toplu sözleşme düzeniyle işletmedeki gelir dağılımı sorunu çözülür. Devlet iş kanunu, sendikalar ve toplu sözleşme kanunları gibi mevzuat yolu ile bu işin hukuki yapısını düzenlerken asgari ücretler yoluyla da taban-ücret seviyesini tesbit etmiş olur. Yani sosyal ücret seviyesi devletçe belirtilerek iktisadi ücret seviyesi toplu sözleşmelere terk edilmiş olur.

İşte işletmenin yapısıyla ilgili sorun burda ortaya çıkar. Şöyle ki toplu sözleşme düzeni, gerçek manada ancak özel sektörün var olması halinde ortaya çıkar. Şayet üretimde özel mülkiyet, yani hür teşebbüs olmazsa, bütün üretim gücü devlette toplanır ve kollektivist bir sistem uygulanırsa, böyle bir düzende genellikle cebri planlama ile cebri istihdam sistemi geçerli olur. Bu sistemde ücret-kâr vs. gelirlerin oluşum ve dağılımı devletçe ve cebri planlama yoluyla düzenlenir; sendikaların bir iktisadi baskı unsuru olarak gelir dağılımına tesir etmesine izin verilmez. Bu durumda toplu sözleşme sistemi de ancak şeklen var olur.

II - Ülkemizde Cumhuriyet devrinde sosyal siyaset tedbirleri Batı'da olduğu gibi tabandan gelen tazyiklerle başlatılmıştır. Tersine, Batı modelinden esinlenerek bu tedbirler aydın kesimin telkinleriyle yukardan ve hükümetten gelmiştir. Aydın kesimin telkinlerinde Üniversitenin payı büyük olmuştur.

Türkiye 1923'ten beri Cumhuriyet sistemini benimsemiştir. Bu sistemin esasını Batı demokrasi modeli denen dünya görüşü teşkil etmiştir. Bu görüş şu temel esasa dayanmaktadır. Bir cemiyette siyasi ve iktisadi kudret bir merkezde, bir grup veya şahısta temerküz etmeyip, muhtelif gruplar arasında dengeli ve ahenkli olarak dağılmalıdır. Böylece hiçbir grup diğerlerine tahakküm edememelidir. Siyasi kudretin dağılımı siyasi partiler yoluyla, iktisadi kudretin dağılımı ise üretimde ferdi mülkiyetin mevcudiyeti ve gelir dağılımında işçi-işveren-devlet arasındaki müzakere ve anlaşma, yani toplu pazarlık yoluyla sağlanmalı ve çalışma hayatı adalet ve barış içinde ahenk ve dengeye kavuşturulmalıdır.

Cumhuriyet tarihimizde bu safhaların birincisi, yani siyasi hayatta çok partili rejim 1945'de, ikincisi yani, iktisadi hayatta toplu pazarlık sistemi 1963'de başlamıştır. Cumhuriyetin temel tercihleri ve hedefleri 1923'ten beri değişmemiş, sadece müesseselerde, metodlarda ve ölçülerde zamanın ve şartların icap ettirdiği değişiklikler yapılmıştır.

1921 ve 1924 Anayasaları, Osmanlı Devleti'nden müdever yeni bir Türk Devleti kurma gayesine yöneldiği için, devleti yönetim metodlarında otoriter ve merkezizettir. Bu husus Atatürk tarafından "evet ben diktatörlük yapacağım, benden sonra diktatör gelmemesi için" sözüyle demokrasiye-giriş metodu olarak ifade edilmiştir. Bu devrede devlet bürokrasisi cemiyete hakimdir. İşçi-işveren münasebetlerinde devlet baba rolündedir. 1923-30 arasındaki dönemde 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar gereğince, özel sektör eliyle gelişme politikası benimsenmiştir. 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu çıkarılmış, bugün dahi örnek olarak bir davranışla işletmeler çeşitli teşvik tedbirleriyle birlikte 10 yıl için gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Fakat gümrük istiklâlinin ancak 1929'da başlayabilmesi, arkasından 1929-31 dünya buhranının patlak vermesi, özel sektör eliyle sanayileşmeyi durdurmuştur.

1930 Ankara İktisat Kongresi'nden sonra, ideolojik saplantı olmadan iktisadi zaruretler sebebiyle ve geçici olarak Devlet

eliyle sanayileşme yoluna gidilmiştir. 1934-38 arasında Sümerbank eliyle gerçekleştirilen birinci beş yıllık sanayi planı uygulanmıştır. Etibank projesiyle ikinci beş yıllık sanayi planı yürürlüğe konmuş, 3. plan olan Denizbank projesi gerçekleştirilmeden 2. Dünya Harbi patlamıştır. 1945'e kadar harp ekonomisi sebebiyle sanayileşme hareketi duraklamıştır. Bu dönemde 1936 yılına kadar sosyal siyaset sahası ile ilgili olarak çalışma hayatını düzenleyen genel bir kanun çıkarılmamıştır. Ücretlilerden sadece kamu kesiminde çalışan memurların çalışma şartları düzenlenmiş bu cümleden olmak üzere, memurların maaşlarını tanzim etmek için Barem Kanunu çıkarılmış; sosyal güvenliklerini sağlamak için 1930'da Emekli Sandığı ile askerî ve mülkî tekaüt sandığı kurulması suretiyle tedbirler alınmıştır. 1932'de Türkiye Uluslararası Çalışma Teşkilatına üye olmuştur. 1935'de Devlet, işçileri teşkilatlandırma teşebbüsünde bulunmuş ve İzmir'de CHP tarafından 7 amele cemiyetini birleştirme hareketine girişilmiştir. Fakat beklenen netice alınamamıştır. Nihayet 1936'da İş Kanunu çıkarılmıştır. 3008 sayılı bu kanun işçi-işveren ilişkilerini Devlet eliyle tanzim eden, ücreti koruyan, çalışma sürelerini düzenleyen, ileri görüşlü güzel bir kanundur. İşyeri işçi mümessilliği, tahkim sistemi, işçi sigortaları ve İş Bulma Kurumu prensipleri bu kanunda yer almıştır. Sadece sendikalara yer verilmemiştir. Zamanın iktidar partisinin genel sekreteri bu kanunla ilgili beyanatında "Yeni İş Kanunu, Sınıfçılık şuurunun doğmasına ve yaşamasına imkân verici hava bulutlarını silip süpürecektir. Bu kanunla iş hayatında muvazene kurulacaktır" demek suretiyle hükümetin bu konudaki görüşlerini dile getirmiştir. 1938'de Cemiyetler Kanunu ile "aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf esasına veya adına dayanan" cemiyetlerin teşkili önlenecek sendikaların kurulması yasaklanmıştır.

Çok partili siyasi demokrasi rejiminin uygulandığı 1950'den sonraki devrede yapılan tadillerle siyasi demokrasinin müessese ve metodları geliştirilmiş, iktisadi demokrasiye tedrici bir yaklaşım içine girilmiştir. Çünkü bu dönemde, Türkiye'de özel sektör eliyle sanayileşme büyük gelişmeler kaydetmiştir. Karayolları gelişmiş, köy ve tarım kesiminde hayat seviyesi yükselmiş, devlet baskısı kalkmıştır. Hükümet politikası olarak köylü-millet ve devlet bürokrasisi arasında denge sağlanmaya çalışılmıştır. Bu minval üzere devam eden on yıllık siyasi demokrasi tecrübesi 1960'da bir askerî müdahale ile inkıtaa uğramıştır.

1960 İhtilâli'nden sonra yeniden düzenlenen 1961 Anayasası bir yandan Batı demokrasi modelinin siyasi ve iktisadi sahadaki

bütün müesseselerini kurar ve grupların teşkilatlanma, siyasi ve iktisadi baskı gücü kurabilme imkânını ve hürriyetlerini sonuna kadar sağlarken, bir yandan da siyasi iktidarlar karşısında teşkilatlı Devlet bürokrasisini güçlendirmiş, merkezi hükümet otoritesini zayıflatmıştır. Yani, 1950 öncesi döneme göre, irfattan tefrite, bir uçtan öbür uca gidilmiştir.

1963-1980 devresinde, bu sebeplerle siyasi, iktisadi ve sosyal sahada kudretlerin dağılması yoluyla adalet içinde dengeli ve ahenkli bir birliğin sağlanması esasına dayalı demokrasinin, kudretlerin dağılması ile ilgili birinci kısmı giderek kuvvetlenirken, adalet içinde dengeli ve ahenkli bir birliğin sağlanması hedefi gittikçe zayıflamış, sonucunda demokrasi anarşiye dönüşmüştür. Bu devre içinde 1971 Anayasa tadiliyle yapılan kısmi düzenleme bu gidişi durdurmaya yetmemiştir. Bu sebeple 1982 Anayasası, 1980 öncesi yapıyı yeniden düzenlemek üzere tedvin edilmiştir. Cumhuriyetin temel prensipleri ile Batı demokrasisinin çok partili ve toplu pazarlığa dayalı siyasi ve iktisadi demokrasi unsurları aynen muhafaza edilmiştir. Fakat siyasi, iktisadi ve sosyal baskı gruplarının anarşiye dönüşen dağınıklığı zaptürapt altına alınmış, siyasi iktidar, teşkilatlı devlet bürokrasisi ile diğer baskı grupları karşısında güçlendirilmiş, böylece demokrasinin kudreti dağıtan fonksiyonlarına karşı, devletin adalet içinde birlik ve ahengini sağlama hedefine ulaşması için, tecrübeyle görülen eksikliklerin tamamlanması cihetine gidilmiştir. İktisadi gelişme sahasında, 1950-57 arasında özel sektör eliyle hızlanan iktisadi kalkınma, bu tarihten sonra giderek enflasyonun hızlanması, Batı'nın yardımları kesmesi, ortak pazara hazırlıksız giriş kararının doğurduğu tepkiler ve 1957'de alınan istikrar tedbirleri neticesinde yavaşlamıştır. İktisadi sahadaki bu gerileme diğer sosyal ve siyasi faktörlerin de eklenmesiyle 1960 lhtilâline müncer olmuştur.

1960'dan sonraki planlı dönemde karma ekonomi sistemi benimsenmiştir. Kamu ile özel sektör kesimlerinin paylarında devrelere göre iniş çıkışlar olmuştur. Bu arada, 1966'lardan sonra hür teşebbüsün büyük bir yatırım hamlesi içine girdiği ve geliştiği görülmüştür. 1977-1980 döneminde tedricen duraklayan sınaî gelişme hamlesi, 1980-1983 döneminde tekrar kendini toparlamıştır. Bu dönemde daralan iç talep neticesinde sanayi dışa açılmak mecburiyetinde kalmış ve ithal ikamesinden ayrılarak ihracata yönelik bir hale girmiştir.

Bir yandan ihracatımızda sanayi ürünlerinin payı yükselirken, diğer yandan Üçüncü Dünya, Ortadoğu ve İslâm ülkelerinin dış ticaretimizdeki payı da artarak, bu ülkeler ön sıralara yükselmiştir. Diğer yandan özel sektörde bir temerküz husule gelmiş, küçük ve orta işletmeler tasfiye olarak büyük holdingler gelişmiştir. Kısaca sanayimizin yapısında önemli değişmeler husule gelmiştir.

III - İktisadi ve siyasi yapıda bu gelişmeler olurken, Sosyal Siyaset sahasında eğitim ve araştırma faaliyetleri şöyle bir seyir arzemiştir :

Ülkemizde, 1934 tarihli Üniversite reformu ile Darülfünun ilga edilmiş, yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. O tarihte henüz bir tek Üniversitemiz mevcuttur. Aynı yılda hem Hukuk Fakültesi kurulmuş, hem de ona bağılı olarak "İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü" tesis edilmiştir.

Türkiye'nin sosyal siyaset karakterine 1960'lara kadar yön veren, üniversite-hükümet, üniversite-işhayatı ve üniversite-sen-dika münasebetlerine katkıda bulunan en önemli müessese bu enstitü olmuştur.

İstanbul Üniversitesi Alman hocalar tarafından kurulmuştu. İlk müdürü olan W. Röpke "Bu enstitünün açılması, iktisadi ve içtimai ilimlere ait araştırmalar için bir merkez meydana getirmek isteğinin bir ifadesidir" sözüyle enstitünün kuruluş gayesini açıklamıştır.

Enstitü 1936'da yeni kurulan İktisat Fakültesi'ne devredilmiştir. Enstitünün müdürlüklerine sırayla Röpke'den sonra, Ö. Celal Sarç, F. Neumark, G. Kessler, Alexandr Rustov, Z.F. Fındıkoğlu, O. Tuna ve S. Zaim getirilmiştir.

Enstitü tedris heyeti, konferanslar, tetkik gezileri, anketler, yayın ve kurslar yoluyla sosyal siyaset hayatına katkıda bulunmuş, fakültenin iş hayatı ve tatbikatla en fazla ilgilenen bölümü olmuştur.

Sosyal Siyaset sahasındaki üniversite-sanayi ilişkilerini bu enstitünün faaliyetleri çerçevesinden başlayarak şöyle özetleyebiliriz :

1. 1944 yılında Sümerbank personel şefleri için Kessler ve O. Tuna idaresinde açılan ilk sosyal siyaset tekâmül kursu 1,5 ay sürmüş ve 30 Sümerbank mensubu sertifika almıştır.

2. 1946'da Ankara'da Çalışma Bakanlığı ile müştereken iş müfettişleri kursu yapılmış, enstitü programı tanzim ederek tedrisata katılmıştır.

3. 1952'de Enstitü'de üçüncü kurs yine iş müfettişleri kursu olarak düzenlenmiş, imtihanla mezunlara sertifika verilmiştir.

4. 1948 yılında İktisat Fakültesi Dekanlığı'na verilen bir takirle, günümüze kadar devam edecek olan Sosyal Siyaset Konferansları serisi başlamıştır.

Takirde şöyle denmiştir :

"Bu sırada işçi ve sendika meselelerinin amele, hükümet ve matbuat mahfillerini son derece alâkadar ettiği, hatta bazı sendikaların Üniversite otoritelerinin ilmî fikirlerinden istifade temayülünde buldukları görülmektedir. Bu hadise karşısında fakültemizde, içtimai siyasetle de ilgisi olan İçtimaiyat Enstitüsü tarafından halk için bir konuşma serisi yapması fikri ortaya atılmaktadır. Böyle bir hareketin Üniversitemizin halk ve cemiyet meseleleriyle daha yakından ilgilenmesine yol açacağını zannediyoruz. Keyfiyetin Profesörler Meclisi'nde bir karara bağlanmasını ve konuşma, konferans serisinin tertibi hususunda Enstitü Müdürü Prof. Kessler'in tanzif edilmesini diler, saygılarımızı sunarız.

1 Mart 1948 (6 imza)

Bu konferanslar önceleri Eminönü Halk Evinde halka açık olarak düzenlenmiş, bir kısmı da İstanbul'da ve İstanbul dışında fabrikalarda veya bazen de üniversite içinde verilmiştir.

Birinci yıl konferanslarında yer alan zevat ve mevzular şöyledir :

Kessler : İşçi sendikalarının vazifeleri ve karşılaştıkları güçlükler,

R. Nalbantoğlu : Türkiye'de ziraat işçilerinin durumu,

A.T. Balkanlı : İşletmelerde insanları sevk ve idare meselesi,

A.A. Özeken : Türkiye'de sanayi işçileri,

F.H. Saymen : Türk işçi sendikalarının karakterleri,

Fındıkoğlu : Sosyalizm ve içtimai siyaset,

İkinci yıl konferansçıları ve konuları şöyledir :

Kessler : Zonguldak ve Karabük'teki çalışma şartları,

S.Ş. Erkun : İş mahkemeleri kurulurken bazı düşünceler,

A. Isaac : Ücret sistemleri,

E. Zadi : İstanbul'da mesken meseleleri ve gecekondu,

F.H. Saymen : İş ihtilafları ve hal yolları,

R. Nalbantoğlu : Türk işçisinin iktisadi istikbali,

Fındıkoğlu : İstanbul'da şehir içi insan nakli meselesi ve tramvay işçilerinin bugünkü durumu.

37 yıldan beri devam eden bu konferans serilerinde başlıca gruplar olarak akademisyenler, işverenler ve sendikacılar konferanslar vermişlerdir. Bu arada, W. Weddigen, S. Wendt, W.W. Waite, Livia Costa, Leo Schachter gibi yabancı hoca ve sendikacılar ABD ve Almanya'dan davet edilerek konferanslara katılmışlardır : Meselâ bunlar arasında dördüncü yıl serisi içinde W. Weddigen'in liberalizm ve sosyalizm, beşinci yıl serisi içinde W. W. Waite'in "Amerika Birleşik Devletleri'nde devamlı iş temini meselesi", S. Wendt'in "Almanya'da işçilerin işletmelerin sevk ve idaresinde iştirakleri"; Livia Costa'nın "ILO'nun tekstil işçilerine sağladığı faydalar"; Leo Schachter'in "Amerika'da sendikacılık hareketleri" konularındaki konferansları zikre değer.

37 yıllık konferans serisi içinde işadamları arasından ve işveren sendikalarından katılanlardan şunlar zikredilebilir :

Şefkati Türkekul
Fuat Karayazıcı
Ali Serter
Şahap Kocatopçu
Osman Kermen
Şükrü Soykan
Asım Süreyya İloğlu
Kamil Oba
Nejat F. Eczacıbaşı
Fuat Baydere
Ali Coşkun

İlhan Lök
Ertoğrul Soysal
İmren Aykut
Çetin Tokcan
Cüneyt Dosdoğru
Aydın Ahıska
Refik Baydūr
Rafet İbrahimoglu
Metin Emiroğlu
Kubilay Atasayar
Nihad Yüksel

Sendikacılardan ise şu isimler mevcuttur :

Cemil Cider	Ahmet Çehrelî	Şevket Yılmaz
Bahir Ersoy	Engin Ünsal	Kaya Özdemir
Kenal Türkler	Kemal Sülker	Sadık Şide
Sabri Tıgılı	Orhan Apaydın	Muhittin Yılmaz
Seyfi Demirsoy	Sedat Ağzalı	İsmail Topkar
Özkal Yici	Ziya Herbir	Erdoğan Balcı
Mehmet Alpdünder		

Yabancılarından ise şu isimler göze çarpmaktadır :

A.N. Little	Bruce B. Hillen	Robert E. Stone
Tedor Marcquard	H. Arndt	Wihelm Schlissleder
Harold Aisley	S.K. Jain	R. Rock
Frank B. Miller	C. Kerr	John F. Mc Conagle
C.A. Myers	F.N. Harbison	B.C. Roberts
J.T. Dunlop	Philippe Muller	Robert W. Kerwin
J.P. Windmullers	John F. Barret	Otto Neuloh
Renato Taginzi	Charles M. Hutton	Friedrich Weltz
William J. Meagher	Robert M. Mcdonald	N.R. Sheth
Walter Galenson	Paul Hays	Alfred Frish

Hükümet mensuplarından şu isimler görülmektedir :

Mediha Aral	Ali Rıza Zengil	Sedat Tarhan
Saffettin Pınar	Turgut Özakman	Mustafa Kalemli
Hüsnü Kurtluoğlu	Bedii Sungutay	Sedat Toydemir
İlhami Coşkundeniz	Çetin Zeylan	Mukbil Birerçin
Yaşar Yaşer	Hıfzı Topuz	Esat Tekeli
Bülent Ecevit	Yusuf Hamurdan	Sağun Kurt
Gürbüz Ersan	Necati Ahibaha	Muhlis Ete
Celâl Okutan	İ. Hakkı Aydınoğlu	Sabahaddin Alpat
İcen Börtücene	Şadi Pehlivanoğlu	Turgut Özal
Sedat Tarhan	Turhan Erker	Ekrem Ceyhun
Zübeyir Bensan		

Öğretim üyelerinden şu isimler göze çarpmaktadır :

Orhan Tuna	Gülten Kutal	Kemal Oğuzman
Sabahaddin Zaim	Bengü Dereli	Kenan Tunçomağ
Nusret Ekin	Ömer Aksu	Orhan Türkoğan
Nevzat Yalçıntaş	Nur Serter	Amiran Kurtkan
Metin Kutal	Ali Özgüven	Mehmet Eröz
Toker Dereli	Bener Karakartal	Servet Armağan

Turan Yazgan
M. Erkan Erkal
Z. F. Fmdıkođlu
Nurhan Akçaylı
Mükerrem Hiç
Suphi N. Oktay
Kenan Gürtan
Demirhan Tokel
Sadi Irmak

Ömer Celal Sarc
Enis Öksüz
Haşmet Başar
Sabahat Yalçın
Ekmel Zadi
Ali S. Yüksel
Rüçhan Işık
Memduh Yaşa
Ömer L. Barkan

Ferit Hakkı Saymen
Sabri F. Ülgener
Esat Çam
Esat Tekeli
Nuri Çelik
Ruşen Keleş
Cahit Talas
Muhlis Efe
Haydar Furgaç

5. Enstitünün konferanslar dışında diğer bir faaliyeti de kendi azaları arasında hususi olarak teşkil ettiği bir "Disküsyon Kulübü" vasıtasıyla Almarca bilen bilim adamları ile tatbikat adamlarının onbeş günde bir kere müzakere ve münakaşa masası etrafında birleştirilmesi olmuştur. Enstitünün ilk müdür muavinliğini, W. Röpke'nin yanında Merhum Muhlis Ete yapmıştır.

29.1.1953 tarihinde Maarif Vekaleti kanalıyla Çalışma Bakanlığı tarafından bir işçi enstitüsü kurulması teklif edilmiştir. Teklif şöyledir :

"Memleketimizin zirai ve sınai kalkınmasından ve gelişmesinden dolayı işverenler ile işçiler arasında çoğalan ve sıklaşan münasebetler sebebiyle zuhuru muhtemel görülen anlaşmazlıkları halledebilecek tedbirlerin alınması hususunda tavsiyelerde bulunacak, her iki tarafın karşılıklı anlayış havası sosyal barış ve adalet prensipleri sınırı içinde münasebetlerin cereyan etmesi için lüzumlu ilmi inceleme ve araştırmalar yapacak, problemleri çözecek ve teklifleri bildirecek, memleketimiz sendikacılığının gelişmesini sağlayacak ilmi esasları gösterecek, hulasa işverenlerle işçilere ait sosyal siyaset mevzularında çalışacak, bu işlerin tatbikatçılarıyla işbirliği edecek olan İşçi Enstitüsü'nün Üniversitemizde açılması hakkındaki çalışma vekaleti teklif ve temennisinin gerçekleşmesi Vekaletimizce faydalı hizmetleri olacağı düşüncesiyle kabul edilmektedir.

Çalışma Vekaleti teklif ve temennisine dair ilgili fakülte-lerin profesörler kurulunca alınacak karar hakkında vekaletimize bilgi verilmesini saygı ile rica ederim.

29.1.1953
Maarif Vekili"

Her ne kadar bu enstitü kurulmadıysa da üniversite ile tatbikatçılar arasında işbirliğini sağlamak hususunda zamanın hükümet ricaline hakim olan yapıcı zihniyeti göstermesi bakımından, bu vesikaların ibretle incelenmesi gerekir.

Mevzuat Çalışmaları :

6. Enstitü, 1934-1970 arasındaki sosyal siyasetle ilgili mevzuatın çıkarılmasında aktif olarak katkıda bulunmuştur. Genellikle sosyal siyaset tedbir ve mevzuatı Sosyal Siyaset Enstitüsü'nün mütalaası alınmadan tatbikata konulmamıştır. Bu yönden hükümetle çok sıkı ve samimi bir işbirliği yapılmıştır.

7. Enstitü, araştırma faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Bunlar arasında başlıca şunlar zikredilebilir :

- Dar gelirli bazı memur tabakalarının aile bütçeleri,
- İstanbul küçük sanayinin bugünkü durumu,
- İstanbul tramvay işçilerinin içtimai durumu,
- Türkiye'de işçi sendikalarının bugünkü durumu,
- Bulgaristan Türklerinin son tehrici ve Türkiye'de iskân hakkında anket,
- İstanbul tekstil sanayiinin bünyesi ve ücretler,
- İstanbul sanayiinde ücret-produktivite meselesi,
- Almatya'daki Türk işçilerinin durumu,
- Toplu sözleşme sisteminin iktisadi ve sosyal teşirleri,
- İstanbul'da gecekondü meselesi,
- Otomasyon ve işsizlik,
- Türkiye'de işçi devri,
- Zonguldak ve Karabük'teki çalışma şartları.

8. Enstitünün üyeleri, 1960'a kadar İstanbul il hakem kurulunda, bilahare, diğer fakülte ve üniversitelerin aynı daldaki hocalarıyla birlikte arabuluculuk, hakemlik, üçüncü aracılık yapmak suretiyle iş ihtilaflarının çözümünde aktif rol almışlardır.

9. Sendikacıların Eğitimi: Bu konu mesleki eğitim içinde yer alan bir husus olduğu kadar genel kültür yönünden de üniversite-sendika ve işyerlerinin işbirliği yaptıkları bir saha olmuştur. Bu sahada 1953 ve 1962 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Enstitüsü-Türk İş-Çalışma Bakanlığı-İş ve İşçi Bulma Kurumu-Amerikan Yardım Teşkilatı (ICA ve sonra AID)

işbirliği A,B, C tipi işçi ve sendikacı eğitim ve seminerleri düzenlenmiştir. C tipi seminerlerde öğle paydoslarında fabrikalara gidilerek genel kültürü arttırıcı konferanslar verilmiştir. B tipi seminerlerde sendikacılar eğitilmiştir. A tipi seminerlerde B tipi seminerlerde sivrilmiş sendikacılar konferansçı olarak sendikacı eğitimine katılmışlardır. 1962'den sonra bu seminerler Türk-İş'e devredilmiştir.

Türk-İş-Üniversite İşbirliği ile üç tip seminer düzenlenmiştir :

a) Mahalli sendika seminerleri, işçilere ve sendika temsilcilerine hitap etmiştir.

b) Türk-İş bölge seminerleri, sendika yöneticilerine hitap etmiştir. Türk-İş Türkiye'yi yedi bölgeye ayarından buralarda seminerler düzenlenmiştir.

c) Milli seviyede seminerler, bunlara üst kademede sendika yöneticileri katılmıştır.

Bilhare Ankara'da Türk-İş sendikacılığının koleji kurulmuştur. İşletme Enstitüsü'nün yönetici seminerine benzeyen bu üç aylık seminerler Ankara'da Çiftlik'te kiralanmış bir binada yapılmış, her milli sendikadan üst kademede birer yöneticinin katıldığı yirmi-yirmibeş kişilik yatılı seminerlerde dersler üniversite hocaları tarafından verilmiş, devre sonunda imtihanlar yapılarak devre birincilerine mükafatlar tevzi edilmiştir. Sendikacılık koleji mezunları ile eğitilmiş profesyonel üst kademe sendika yöneticileri yetişmiştir. Bu seminerlerde üniversite ve İşletme Enstitüsü'nde uygulanan programlarını benzeri tatbik edilmiştir.

1970'lerden sonra ideolojik sendikacılık hareketlerinin başlaması ve DİSK vs. gibi diğer konfederasyonların kurulup gelişmesi neticesinde Türk işçi hareketindeki birlik bozulunca Türk-İş koleji kapatılmıştır. İdeolojik işçi hareketi başladıktan sonra tedricen Sendika-Üniversite işbirliği de gevşemiş ve zayıflamıştır. İşveren sendikaları eğitim faaliyetleri yönünden devreye işçi sendikalarına kıyasen daha geç girmiştir. Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası ile MESS (Madeni Eşya İşverenleri Sendikası) bu konuda öncülük etmişlerdir. Bilhare Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu kurulmuştur. İşveren sendikaları da Üniversite ile işbirliği halinde araştırma ve seminer faaliyetlerini yürütmüşler ve hatta MESS daha da ileri giderek kendi içinde bir "Üniversite-Endüstri İlişkileri" komitesi kurmuştur.

Cumhuriyetin 50. yılı münasebetiyle Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Rockefeller Vakfı'nın mali yardımıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ile bir araştırma programı düzenlemiş, altı öğretim üyesine yaptırılan bu araştırma sonuçları, konfederasyon yayınları arasında altı cilt halinde neşredilmiştir. İşçi-işveren-üniversite işbirliğiyle gerçekleştirilen sendika seminerlerinde şu temel görüşlerden esinlenerek hareket edilmiştir:

İdeolojik gruplar halinde iktisadi ve sosyal kalkınmalarını sağlamaya çalışan çağımızın milletleri mensuplarına daha müreffeh bir hayat teminine uğraşmaktadır. Nihai hedef bir yandan maddi refah imkânlarını ve hayat seviyesini geliştirmek, diğer yandan içtimai yapıdaki ahengi sağlayarak insanların fert, grup ve cemiyet olarak huzur içinde yaşamasını sağlamaktır.

Milletlerin kalkınmasındaki maddi ve manevi yapının, iktisadi bünye ile sosyal ve kültürel bünyenin içiçe karşılıklı münasebetler düzeni halinde bir bütün meydana getirdiği artık anlaşılmıştır.

a) Milli geliri artan milletler milli refah tedbirlerini geliştirmekte asgari fiziki ihtiyaçların karşılanması ve seviyesinin yükseltilmesi, asgari kültürel ihtiyaçların daha iyi karşılanması ve seviyesinin geliştirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Refah ekonomisi tedbirleriyle çocuklar için eğitim çağı beş yıldan sekiz yıla çıkarılarak uzatılmakta, çocukların fabrikalarda çalıştırılması yerine eğitim müesseselerinde geliştirilmesi sağlanmaktadır. Diğer yandan yaşlıların tekaütlük yaşı aşağı düşürülerek yipranan insanların daha erken dinlenebilmesi temin edilmektedir. Aynı zamanda çalışan yetişkin nüfusun çalışma şartlarının ıslahı ve gelişmesi, haftalık iş müddetlerinin kısaltılması, haftalık ve yıllık ücretli tatil ve izin sisteminin gelişmesi ve işverenlerle birlikte serbest meslek erbabının bu sistemi ister mevzuat ve toplu sözleşmelerle, ister kendiliğinden teamülen veya hayat boyu prodüktiviteyi arttırma zihniyetiyle tatbik etmesi, boş zamanların ve istirahat anlarının iyi değerlendirilmesi lüzum ve imkânı ortaya çıkarmaktadır. Böylece çalışan insanlar kültürel ihtiyaçlarını tatmine daha fazla zaman bulabilmekte ve daha fazla okuma imkânına kavuşmaktadır. Bu durum göze ve kulağa hitap eden eudiovisual eğitim metodunun tatbik ve başarı sahasını genişletmektedir. Eğer gençlerin, çalışan insanların veya müteakitlerin boş zamanları iyi eğitim metodları ile değerlendirilmezse artan

maddi refah, cemiyetin sosyal yapısını huzura kavuşturacak yerde kötü alışkanlıklar, içki, kumar, vs. iptilalar neticesinde dejenerere etmekte, maddi ve manevi refahın gelişmesi halindeki paralellik bozulmaktadır. Bu durum cemiyetin müstakbel gelişmesini tehlikeye sokabilmektedir. Böyle bir menfi dönüşe mani olmak için iktisadi gelişme ile paralel bir eğitim gelişmesine ihtiyaç vardır.

b) Diğer yandan çağımıza damgasını vuran sanayileşme süratli bir şehirleşme ile beraber gelişmektedir. Kırsal nüfusu şehir ve kasabalara akarken, tarım işgücü de tarım dışı iş kollarına ve bilhassa sanayie intikal etmektedir. Böylece bir ülkenin faal nüfusu gerek meslek, gerek içtimai muhit ve iktisadi şartlar bakımından farklı gelişim ve yabancı şartlara intibak zarureti karşısında kalmaktadır. Bu intibakı mümkün merteye ahenkli kılmak için bu yetişkin insanların eğitime tabi tutulmalarına, iyi bir vatandaş olarak, içinde buldukları iktisadi ve sosyal yapının mahiyeti ve o ülkenin milletlerarası alandaki durumu hakkında bilgi sahibi olmalarına ihtiyaç vardır. Bu tip bir eğitimin lüzumu yetişkin işçilerin eğitimi konusunu ortaya çıkarmıştır.

c) Umumiyetle cari olan parasız eğitim sistemine rağmen bölgelerarası dengesizliğin fazla olduğu ülkelerde eğitim imkânları bakımından tahsil çağındaki gençlere mutlak manada fırsat eşitliğinin sağlanması güç olduğundan, bu kimseler ileri yaşlara geldiklerinde eğitim sahasındaki bu eksikliklerini giderme ihtiyacını hissetmektedir. Herkesin liyakat ve ehliyetine göre yükselmesi esasına dayanan mesleki seyyaliyeti, işgücünün muhtelif işkolları arasında optimum dağılmasını sağlayacak şekilde tanzim etmek ve böylece emek arzını (işgücü sabit kaldığı halde emek müessiriyetini) arttırarak milli hasılayı yükseltmek için yetişkin işçilerin eğitimi önem kazanmaktadır.

ç) İdeolojileri değişik rejimlerin rekabet halinde yanyana bulunduğu çağımızda, demokratik rejim içinde iktisadi kalkınmasını sağlamak isteyen ülkelerde yetişkinlerin, demokratik cemiyetlerde sendikaların yeri ve önemi hususunda eğitimleri hayati bir önem kazanmaktadır. Zira demokrasiyi "siyasi ve iktisadi kudretin muhtelif gelir grupları arasında ahenkli ve dengeli dağıldığı bir sistem" olarak kabul edersek, iş hayatında işverenle-işgören münasebetlerinin devlet otoritesi dışında ahenkli tanzimi demokratik sistemle kalkınmanın temelini teşkil eder. Sendikalar devlet dışında iktisadi kudret dağılımını sağlayan bir organ ola-

rak bu rejimin zaruri kıldığı bir müessesedir. İşte işgörenlerin (ücretlilerin) bu açıdan aydınlatılmasını tazammun eden bir "yetişkinlerin eğitim programı" geniş manasıyla bir işçi-eğitimi programı hüviyetine bürünür.

d) Durum böyle olunca yetişkinlerin eğitimi faal nüfusun, yani işgücüne dahil olan insanların eğitimi manasını taşımaktadır. İşgücü meslekteki mevkii itibariyle işveren, kendi başına çalışan, ücretliler ve ücretsiz çalışan yardımcı aile efradı olduğuna ve işgücünün aşağı yukarı dörtte üçü ile üçte ikisi işgören (işçi-memur, müstahdem) durumunda bulunduğuna göre yetişkinlerin eğitimi daha ziyade ücretli emek erbabına yani işçilere hitap etmektedir. Bu sebeple cemiyetler sanayileştikçe ve işgücü içinde maaş ve ücret mukabili çalışanların nispeti arttıkça işçi eğitimi ile yetişkinlerin eğitim arasındaki ayniyet artmaktadır.

e) İşçi eğitimi iktisadi ve sosyal gelişmenin muayyen bir sistem içinde başarılı olabilmesi için iktisadi ve sosyal hayatta vazife alan işgücünü, bilhassa ücret mukabili çalışan büyük çoğunluğun davranış ve istikametini gösteren, çalışan insanın çevresine ve işine intibakını sağlayan bir mahiyet taşırsa buna umumi işçi eğitimi denmektedir. Sendika liderlerinin yetiştirilmesi ile ilgili eğitim faaliyetleri de bu gruba girmektedir. İşte sendikacıların eğitimi konusu bir düşünce sistemi içinde ele alınmıştır.

10. Üniversite-İş ve İşçi Bulma Kurumu çerçevesi içinde iş hayatı ile işbirliği halinde çalışmalara girişmiştir. Bunun en güzel örnekleri :

a) 3457 sayılı Kanuna göre işletmelerde açılan çırak, usta ve ustabaşı meslek kursları,

b) 293 sayılı proje gereğince yürütülen çıraklık ve işbaşında eğitim faaliyeti,

c) Milli Eğitim ve Sanayi Bakanlığı ile işbirliği halinde tertip edilen Monitör (işbaşında eğitimi yürütecek elemanların eğitim) kursları ile mahalli meslek kurslarıdır.

11. Üniversite-iş hayatı arasında işbirliğinin sağlanmasına fırsat veren önemli bir müessese Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü olmuştur.

İstanbul'da ILO ile işbirliği halinde 1956'da kurulan bu merkezde önce milletlerarası, bilahare Türkiye çapında çok güzel çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan :

a) Milletlerarası seminerler,
b) Milli seviyede seminer, konferans ve paneller aşağıdaki dört kademe yöneticileri için düzenlenmiştir;

- İşletme yöneticilerine hitaben
- Sendika yöneticilerine hitaben
- Bakanlık yöneticilerine hitaben
- İş mahkemeleri mensuplarına hitaben

c) Bu enstitüde güzel bir iş hekimliği laboratuvarı kurulmuş, işçi sağlığı konusunda teorik ve pratik çalışmalar yapılmıştır.

d) İş emniyeti konusunda da güzel bir laboratuvar kurulmuş, iş kazalarını önlemek için bir yandan Türkiye çapında bir dernek kurulurken, bir yandan da sanayiye dönük çalışmalar yapılmıştır. Bu arada Mr. Burbridge yönetiminde Birleşmiş Milletler'den gelen bir gezici iş emniyeti sergisini İstanbul ve Ankara'da sanayicilere tanıtma hususunda Üniversite-AID arasında işbirliği yapılmıştır.

e) Bu enstitünün yönetim kurulu ve konferansçı kadrosu tamamen Üniversite hocalarından tereküp etmiştir.

f) Ayrıca Üniversite öğrencilerine hitaben sanayi hayatından celbedilen yerli ve yabancı uzmanlara, iş emniyeti, işçi sağlığı, personel idaresi konularında konferans mahiyetinde dersler verdirilmiştir.

Bilahare, 1970'lerden sonra bu enstitü Ankara'ya nakledilerek fonksiyonunu yitirmiştir.

12. Üniversite-sanayi işbirliğine zemin hazırlayan diğer güzel bir müessese Milli Prodüktivite Merkezi olmuştur.

1950-1960 arasında Bakanlıklararası Prodüktivite Merkezi olarak işe başlayan bu kuruluş, 1960'tan sonra kendi kanunuyla Milli Prodüktivite Merkezi adını almış ve 1963 sonrası toplu sözleşme dönemine intikal sırasında, Sosyal Siyaset konusunda işveren-işçi-hükümet kesimini biraraya toplayan müşterek yatılı seminerler tertip etmiş, bu konferanslara, sahasıyla ilgili öğretim üyeleri katılmıştır. MPM bilahare araştırma faaliyetlerini hızlandırmış, konferans serilerine devam etmiş, Avrupa prodükti-

vite ajansına üye olmuştur. Bu kuruluş, Üniversite-İş hayatı arasında işbirliğinin gelişmesinde büyük katkıda bulunmuştur. Bu kurumun kurucusu olan Mehmet Odabaşı'nın ölümünden sonra eşi tarafından kurulan Odabaşı Produktivite Kurumu da sosyal siyaset sahasında işçi-işveren-üniversite işbirliğinin gerçekleşmesine hizmet eden kurumlar arasında zikredilmek gerekir.

13. Odalar-Üniversite İşbirliği :

Başta İstanbul, Bursa, Ankara, İzmir, Adana, Eskişehir olmak üzere ticaret ve sanayi odaları, araştırma, seminer ve konferanslar tertibi yoluyla Üniversite ile işbirliği içine girmişlerdir. Meselâ, 1962 yılında İstanbul Sanayi Odası'nın öncülüğünde, Marmara Bölge Planlama Teşkilatı, İstanbul Belediyesi ve AID'nin katkısıyla İstanbul Sanayi Bölgeleri Araştırması yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'yle işbirliği halinde gerçekleştirilen ve Dr. Sabahaddin Zaim tarafından yürütülen bu araştırmaya, Birleşmiş Milletler uzmanları da katılmıştır. Takriben 5000 işyerinin tarandığı bu araştırmada harita üzerinde de çalışılmış, hazırlanan raporlar, sonuçta İstanbul Nazım Planlama Bürosu'nun kurulmasına yol açarak, İstanbul'da sanayi bölgelerinin kurulmasına öncülük etmiştir.

Yine Bursa Ticaret Odası'nın öncülüğünde İstanbul Üniversitesi ile Boğaziçi Üniversitesi (o zamanlar Robert Koleji) işbirliğiyle hazırlanan Bursa'nın iktisadi bünyesi raporu, Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasına öncülük yapmıştır. Yine İstanbul Sanayi Odası Sosyal Siyaset Enstitüsü'ne ücret-produktivite münasebetiyle ilgili bir araştırma yaptırmıştır.

14. Türkiye'de Amerikan Yardım Teşkilatı olan ICA ve AID'yi de Sosyal Siyaset araştırma ve faaliyetlerinde üniversite-sendika-sanayi işbirliğine olan katkıları dolayısıyla zikretmek gerekir. Bilhassa 1950-1960 arası yıllarda bu teşkilatın Türkiye'de sendikacılığın gelişmesinde büyük katkıları olmuştur. Bu sebeple Türkiye'de 1960'lara kadar Amerikan tipi sendikacılık sistemi hâkim olmuştur. Bilâhare AID'nin devreden çıkması, Türk işçilerinin Almanya'ya gitmesi neticesinde Avrupa'yla artan münasebetler Türkiye'de Alman tipi sendikacılık modelinin gelişmesine yol açmıştır.

15. Türkiye'de üniversitelerde, Sosyal Siyasetle ilgili organlar olarak 1970'lere kadar başlıca ünite olarak, kalabalık kadro-

suyla İ.Ü. İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Enstitüsü ve disiplini yer almıştır. Prof. Kessler, Z. F. Fındıkoğlu, O. Tuna, S. Zaim, E. Zamil, N. Ekin, N. Yalçıntaş, M. Kutal, T. Dereli, T. Yazgan, Ö.A. Aksu, C.O. Tütengil, G. Kutal, A. Kurtkan Bilgiseven, M. Eröz, B. Dereli, M.E. Erkal, E. Öksüz, N. Serter'den kurulu bu kadro Türkiye'de Sosyal Siyasetin öncülüğünü yapmıştır. Bunun yanında Ankara S.B.F.'nde Cahit Talas öncülüğünde S. Dilik, A. Işıklı ile başlayan ikinci bir nüve gelişmiştir. Hukuk Fakülteleriyle Ticaret Akademilerinde önceleri sadece İş Hukuku tedrisatı ile yetinilmişken 1970'lerden sonra üniversitelerin çoğalmasıyla Sosyal Siyaset sahasında büyük gelişmeler olmuştur. Bugün bütün üniversitelerimiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerindeki Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleriyle bu sahada çalışmalarını sürdürmekte ve iş hayatı ile işbirliğine gitmektedir.

16. Üniversite-iş hayatı işbirliğinde katkısı olan diğer bir önemli kuruluş da Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti'dir. Nejat Eczacıbaşı'nın başkanlığını ve Sadun Kâtiipoğlu'nun uzun yıllar sekreterliğini yaptığı bu kuruluş, çeşitli milletlerarası, milli ve mahalli seminer ve sempozyumlar, yayın ve araştırmalarla Sosyal Siyaset sahasına da el atmıştır.

17. İstanbul Üniversitesi tarafından geleneksel olarak tertip edilmiş olan ve amacı akademisyenleri memleket meseleleri ve halkla temasa getirmek olan üniversite haftalarını da, bu işbirliği çalışmaları içinde zikretmekte fayda vardır. Bu haftalarda iktisadi konularla ilgili konferanslar, ilgili ildeki sanayi tesislerinde verilir. Meselâ, konferansçı, katılmış olduğu Kütahya haftasında konferansını Keçiörlü Kükürt Sanayiinin tesislerinde vermişti. Bu konferanslar bilâhare İ.Ü. tarafından yayınlanmıştır.

18. İ.Ü. İşletme İdaresi Enstitüsünü de üniversite-iş hayatı arasındaki işbirliğinin öncülerinden saymak gerekir. 1954'de Ford Vakfı'nın mali yardım ve Harvard Üniversitesi'nin işbirliğiyle kurulan İşletme Enstitüsü, işletme yöneticilerinin eğitiminde öncülük yaparken, bu Enstitüdeki Sosyal Siyaset konuları Sosyal Siyaset Enstitüsü hocaları tarafından yürütülerek iki enstitü arasında işbirliği yapılmıştır. Bu işbirliği halen de devam etmektedir.

19. Son olarak "Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü'nü de üniversite-sanayi işbirliği çerçevesi içinde mütalâa etmek ge-

rekir. 1971'de projesi hazırlanıp, 1975'de Gebze'de temeli atılan, 28.11.1983'de yönetmeliği yayınlanan bu kuruluş, 1985'de faaliyete geçmiştir. Yönetim ve Danışma kurullarında üniversite ve iş hayatımızın tanınmış simaları yer almıştır.

Bu izahatın açıkça gösterdiği husus şudur: Ülkemizde sosyal siyaset sahası, üniversite-iş hayatı ve teori ile tatbikat arasında çok zengin işbirliğine sahne olmuştur. Fakat 1970'lerden sonra, ülkenin sosyo-ekonomik ve siyasi yapısındaki değişmeler, bu yapıyı da menfi yönde etkilemiş ve üniversite-iş hayatı ilişkileri de sosyal siyaset sahasında zayıflamıştır.

1963-1980 yılları arasında işçi-işveren münasebetlerinde görülen aksaklıkları şöyle özetleyebiliriz:

1. Sendikalar bu dönemde tedricen siyasete çekilmiş ve itilmiştir. 1963'den sonra ideolojik partilerin teşekkül etmesi neticesinde, partiler sendikalara sahip çıkarak onları kendi ideolojik istikametlerine çekmeye çalışmışlardır. Sendikaların siyasi ideolojik görüş farkları, iktisadi fonksiyonlarına tesir etmiştir. 1947'den itibaren kurulan sendikalar Türk-İş'in önderliğinde partilerüstü bir politika takip ederek, sendikacılığı partilerarası rekabet unsuru olmaktan çıkarmaya çalışmışlardır. Fakat 1963'den sonra bu tutum tedricen değişmiştir. Sendikalar, sayıları 900'e varan bir şekilde parçalanmış, hem de ideolojik sapmalara maruz kalmıştır.

2. Siyasi ve iktisadi istikrarın bozulması, enflasyonun hızlanması, paranın dış değerinin düşüşü, dış ödemeler dengesindeki bozukluklar neticesinde durgun ve gerileyen bir ekonomik bünyenin ortaya çıkması, hammadde, yedek parça ve enerji kıtlığı neticesinde sanayiin atıl kapasite içine düşmesi, istihdam güvenliğinin bozulması, işsizliğin artması, ideolojik sendikalara zemin hazırlamış, rekabet endişesi diğer sendikaları da sertliğe itmştir. Bu durum grevlerin çoğalmasına, işyeri kapanmalarına ve işsizliğin artmasına sebep olmuştur.

3. Grevlerin yaygınlaşması, kanuni ve meşru iş mücadeleleri dışında, gayri kanuni direniş ve işi yavaşlatma hareketleri, çalışma hayatına hukuki düzen yerine kaba kuvvetin ve anarşik hareketlerin sızmasına yol açmıştır. Grev uygulanan işyerlerinde çalışmak isteyenlerin içeriye sokulmadığı, hammadde giriş-çıkışının engellendiği, grev ve lokavt halinde işçilerin başka işyerlerinde çalıştığı ve bu yüzden iş mücadelelerinin uzadığı ve amacından saptırıldığı görülmüştür.

4. Aynı işyerinde mükerrer akit sisteminin uygulanışı hem işyeri, hem İşkolu esasına dayanan ve fakat şumulü itibariyle her ikisi de işyeri sözleşmesi durumunda olan birden fazla sözleşme yapılması işyerinde çalışma barışını bozmuştur.

5. Sendikalararası rekabet, işletme'de toplu sözleşmeye yetkili sendikanın tespitinde ihtilaflara yol açmış, rakip sendikaların kendilerini haklı göstermek amacıyla işi yavaşlatma veya kanunsuz direniş hareketlerine geçmeleri, rakip sendikaların işçi üyelik belgeleri üzerinde gayrikanuni tahrifat yapmaları, demokratik sendika ahlâkım zedelemiştir.

6. Sendika aidatının toplamada kaynakta tevkif sisteminin uygulanması, bir yandan sendikaları güçlendirirken, diğer yandan da sendikacılığı cazip hale getirdiğinden, hem sendikaların parçalanmasına, hem de yetki ihtilaflarının artmasına sebep olmuştur.

7. Toplu sözleşmelerle artan ücretler karşısında, personel kanununa ve katsayı uygulamasına rağmen memur maaşlarının aynı oranda artmıyışı, memur işçi arasında memur aleyhine farkı büyütmüş, bu durum bir yandan işçi-memur ayırımının halledilemeyeşine sebep olurken, diğer yandan devlet düzenini menfi yolda etkilemiştir.

8. İşletmelerde çalışma barışının bozulması, işletmelerin sun'i olarak parçalanarak küçük atölyeler halinde dağıtılmasına ve işçi yerine makine kullanılmasına yol açmıştır.

9. Kıdem tazminatı konusu, işverenlerin mal varlığını tehlikeye koymuş, kıdem tazminatı fon tasarısı gerçekleştirilememiş, işsizlik sigortası kurulamamıştır.

İşte bu durum karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri ülkemizin "bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına" gelmesi sebebiyle 12 Eylül 1980 tarihinde devlet yönetimine el koyar koymaz ilk iş olarak aynı gün bir kısım sendikaların (DİSK ve MİSK) faaliyetlerini durdurmuş, faaliyette kalanlarının da (iki gün sonra) bütün grev ve lokavt haklarını ertelemiştir. Diğer yandan bütün siyasi partiler de kapatılmıştır. Böylece iyi kullanılmadığı için demokrasiyi anarşiye dönüştüren, çok partili siyasi sistemle, toplu pazarlık düzeninin fonksiyonları durdurulmuştur.

1980'den sonra, sendikaların iktisadi fonksiyonlarından doğan boşluk, mecburi tahkim sistemiyle doldurulmuştur. Teşkil edilen Yüksek Hakem Kurulu, mevcut toplu sözleşmelerin devam ve temdit şartlarını düzenlemiştir. Kamu düzeni ve genel asayiş sebebiyle faaliyetleri durdurulan sendika, federasyon ve konfederasyonlara 11.10.1980 tarihinde çıkarılan 2316 sayılı kanunla "mallarının idaresi, menfaatlerinin korunması, akdi ve kanuni ödemelerin" yapılması amacıyla Kayyum tayin edilmiştir.

Bu son iki yıldaki çalışmalar neticesinde Türk Devletini yeniden sıhhatli bir şekilde demokratik düzene koyabilmek için önce Devletin Anayasası, 7.11.1982 tarihinde çıkarılmış, arkadan siyasi partiler kanunu ve ondan sonra da Sendikalar Kanunu'nu çıkarılmıştır. Seçim Kanunu da sona erdikten sonra bu dört kanunun tatbikata geçirilmesi ile ülkemizde demokratik müesseseler yeniden çalışmaya başlayacaktır.

Dileğimiz, geçmişteki hatalardan ders alınarak, demokratik düzen içinde, hür teşebbüsün dinamizmi ve Devletin dengeleyici tesiriyle hızlı ve dengeli bir kalkınmanın sağlanması, milletimizin huzur ve refah içinde ilerleyerek, Dünyada lâyık olduğu şerefli yerini almasıdır.